

modelu, možno určiť identitu frazémy (Skladaná, 1993, s. 45) Do týchto frazeologických radov však možno zaradiť len určitú časť frazeologického materiálu

Excerptovaný materiál ukázal prítomnosť troch rámcových skupín frazeologizmov. Sú nimi

a) frazémy fungujúce v súčasnom jazyku v nezmenenej, resp. minimálne zmenenej podobe, napr.

nech se matka y zubamy y nechtami toho testamentu držy PUKANEC

18 st¹ (za každú cenu, stoj čo stoj),

wezmy nohy na plecze, i g gdi spessně SiN 1678 (utekaj, ponáhľaj sa),

žaden na čele napsane nemame KT 1753 (neprežrádzame výzorom, na prvý pohľad),

wer tehda gistotěie, že co pissem, z prsta sem newisál PP 1734 (nevy-myslel som si),

b) frazémy, ktoré možno zaradiť do štruktúrno-sémantického modelu na základe sémantického príznaku

z dluhým nose m karhány podstupij mosime MP 1718 (zahanbení),

wasecy nosy obesily LACLAVÁ 1718 (zostali zahanbení),

z povesením nose m musil umlknuti BR 1785 (zahanbený),

c) jednotky, ktoré hypoteticky považujeme (z rozličných dôvodov) za potenciálne frazeologizmy, ale možnosť verifikácie sa zužuje, pretože nespĺňajú už vyššie spomínané podmienky a vo vyexcerptovanom materiáli existuje len jeden doklad, čím nie je signalizovaná opakovanosť, a teda ani ustálenosť ako kategoriálny príznak frazeologickej jednotky. Ide napríklad o frazeologizmy

kto chce zenam y hraty na chłupatecz, warug se czesneku, nebo vmensuge a dussy wykál MT 17 st (súložiť),

w kalneg wode k sweg strane ribj lowiti si chcel DuH 1723 (z nejasnej situácie ťažiť vo svoj prospech),

(teológovia) *dotud dułi na kamen, že roku 1580 na swetlo widali psanu o conkordij knihy* PP 1734 (usilovali sa),

Humfredus a za ným Vithakerus rýkagu, že Aeriusa cyrkew s nykdi do počtu kacýruw nekládla, ale wssak tratá sšlapag a daleko hadzagu topolowi tluček PP 1734 (mýlia sa);

y to powedel, že tu paničku na mlgeko obrátil KRUPINA 1740 (priviedol do druhého stavu),

¹ Za citáciou dokladu uvádzame skratku rukopisu, z ktorého doklad pochádza. Použili sme skratky Historického slovníka slovenského jazyka (HSSJ) a uvádzame ich v zozname použitých prameňov v zátvorke za bibliografickým údajom. Pri dokladovanom materiáli uvádzanom v texte využívame zásady upravovaného diplomatického prepisu, ktorý je definovaný v úvodných statiach HSSJ.

vzal si ženu z Moravy, mala vlčie bachory PV 18 st (bola stále hladná, veľa jedla),

Na základe vyššie uvedeného možno konštatovať, že ustálenosť ako základný kategoriálny príznak fungujúci v synchronnej frazeológii nemožno pri historickom frazeologickom materiáli chápať rovnako, jej dominantnosť sa vzhľadom na ťažko dokázateľnú a mnohokrát iba hypotetickú platnosť oslabuje a do popredia musia vystupovať iné kategoriálne príznaky. Až tie potom môžu byť určujúcimi vo verikačnom procese pri identifikácii hypotetických frazeologických jednotiek.

Literatúra

ČERMÁK, F. Povaha univerzálného vo frazeológii a idiomatice. In: Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre. Zborník materiálov z II. medzinárodnej frazeologickej konferencie Nitra 14–16. september 1992. Ed. E. Krošláková. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1993, s. 45–52.

Historický slovník slovenského jazyka I (A–J), II (K–N). Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1991, 1992. 536 s. a 616 s.

MIKO, F. Aspekty literárneho textu. Nitra, Pedagogická fakulta 1989. 206 s.

MLACEK, J. Slovenská frazeológia 2. vyd. Bratislava, SPN 1984. 159 s.

SKLADANÁ, J. Frazeologický fond slovenčiny v predpisovnom období. Bratislava, Veda 1993. 176 s.

Slovar ruskoj frazeologičeskoj terminologii. Red. V. M. Mokijenko. Mannheim, Hrsg. Josip Matešić 1992. 136 s.

Pramene

BAJZA, J. I. René mládenca príhody a skusenosti. Bratislava, J. M. Landerer 1785. I 343, 7 s. II 288 s. (BR)

DUBNICZAY, Š. Eductus coluber tortuosus. Wiwedeny točliwi had, totíž z geskyně kacýrskego pokryctwy a ossemetne činěneho, naproti včeny katolickemu pomluwání podwodny prorok z ruchem owčim pod wimysłenym gmenem Anti-Dubniczay okrtý, wnitřně pak wlk hitawj a had přiřiz gedowaty w neprawem včeny swém sem y tam se točjcy lutheránsky predykant Tmava, Univ. tlač 1723. 28, 416 s. (DuH)

KABARECZ, J. Z. Tres et triginta sermones pro variis extraordinariis occurrentiis combinati et dicti ab A. R. D. Joanne Zacharia Kabarecz, doctissimo ac zelosissimo animarum curatore Laksár et Újfaluensí verbi divini praedicatoris, st. theol. doctore ex autographo eius parati et transumpti. 1753. 911, 8 s. Rkp. v UK v Prahe, sign. 2 D 165 (KT)

MACZAY, A. Panes primitiarum aneb Chleby prwotnj lačněgjcým slowa božjho dussem predložené, to gest Kazne na nedele celeho roku wybormým conceptu z rozličnych knih wytaženým k snadnému pochopenj náležite wyprawené. Tmava, F. Gall 1718. 16, 856, 2 s. (MP)